

Gotowość do podjęcia nauki w szkole

Mirosława Pleskot

Od blisko roku trwa dyskusja nad problemem szeroko rozumianej gotowości sześciolatka do podjęcia nauki w szkole, wywołana planowaną reformą programową MEN. Zaproponowano w niej między innymi obniżenie wieku rozpoczynania nauki w szkole, co oznaczało, że 6-latki pójdą do klasy I. Miał być to jednak proces rozłożony na trzy lata – w roku szkolnym 2009/2010 rozpocząć naukę miały obowiązkowo dzieci urodzone od stycznia do kwietnia 2003 roku, a przez kolejne dwa lata pozostała część dzieci z tego rocznika. Jednym z elementów proponowanych zmian miała być diagnoza gotowości dziecka pięcio i sześciolletniego do podjęcia nauki w szkole.

W celu przygotowania nauczycieli wychowania przedszkolnego i kształcenia zintegrowanego do prowadzenia właściwych działań diagnostycznych Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej, na zlecenie Ministerstwa Edukacji Narodowej, zrealizowało w roku 2008 projekt „Diagnoza z zastosowaniem Skali Gotowości Szkolnej (SGS) i wspomaganie dzieci pięcioletnich do podjęcia nauki w szkole”. Pełny opis projektu i wszystkie materiały szkoleniowe wraz z narzędziami diagnostycznymi znajdują się na stronie CMPPP – www.cmppp.edu.pl w zakładce „Gotowość szkolna”.

Obecnie pewne założenia organizacyjne zaplanowane we wspomnianym wyżej projekcie są nieaktualne. Dotyczy to obowiązkowej diagnozy dzieci pięcioletnich, urodzonych między styczniem a kwietniem 2003 (zgodnie z projektem takie działania miały zostać rozpoczęte w styczniu bieżącego

roku.) Jest to związane ze zmianami, jakie zaszły po kolejnych czytaniach w Sejmie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy o systemie oświaty. Na stronie Ministerstwa Edukacji Narodowej w dniu 23 stycznia 2009 roku została zamieszczona informacja, w której czytamy między innymi: *W związku z przyjęciem projektu nowelizacji przez Sejm, Ministerstwo Edukacji Narodowej przekaze wkrótce jednostkom samorządu terytorialnego, nauczycielom oraz rodzicom materiały informacyjne dotyczące projektowanych zmian. (...) Zgodnie z projektem, przez trzy kolejne lata decyzję o postaniu sześciolletniego dziecka do szkoły będą podejmowali rodzice. Od 1 września 2012 roku do szkoły obowiązkowo trafią już wszystkie sześciolatki¹.*

Powyższe zdanie w kontekście projektu CMPPP „Diagnoza z zastosowaniem Skali Gotowości Szkolnej (SGS) i wspomaganie dzieci pięcioletnich do podjęcia nauki w szkole” jest bardzo ważne. Doprecyzowuje obowiązek prowadzenia diagnozy przez nauczycieli wychowania przedszkolnego – zgodnie z nową podstawą wychowania przedszkolnego obowiązek prowadzenia diagnozy gotowości szkolnej i zapewnienia działań wspierających wchodzi z nowym rokiem szkolnym 2009/2010.

Aby pełniej zrozumieć wszelkie założenia działań, które mają podjąć nauczyciele wychowania przedszkolnego lub edukacji wczesnoszkolnej w nowym roku szkolnym 2009/2010 – a związane są one z oceną gotowości dziecka do podjęcia nauki w szkole – prezentuję, za zgodą pani Doroty Żyro, wicedyrektora CMPPP, pełny tekst „Gotowość do podjęcia nauki w szkole”, zamieszczony na stronie Centrum.

¹ Sejm uchwalił nowelizację ustawy o systemie oświaty – 23 stycznia 2009 roku – Strona główna – Aktualności – www.men.gov.pl

Gotowość do podjęcia nauki w szkole¹

Elżbieta Nerwińska

30 grudnia 2008 roku – do wiadomości nauczycieli i rodziców
Szanowni Państwo,

od przyszłego roku szkolnego, zgodnie z nową podstawą programową wychowania przedszkolnego, każde dziecko w roku poprzedzającym możliwość pójścia do szkoły przedzie diagnozę przedszkolną oraz otrzyma odpowiednie wsparcie, aby być dobrze przygotowane do rozpoczęcia w szkole nauki czytania i pisania. Nowa podstawa programowa zakłada:

Zadaniem nauczycieli jest prowadzenie obserwacji pedagogicznych mających na celu poznanie możliwości i potrzeb rozwojowych dzieci oraz dokumentowanie tych obserwacji.

W roku poprzedzającym rozpoczęcie przez dziecko nauki w klasie I szkoły podstawowej należy przeprowadzić analizę gotowości dziecka do podjęcia nauki w szkole (diagnoza przedszkolna). Celem takiej analizy jest zgromadzenie informacji, które mogą pomóc:

- rodzicom w poznaniu stanu gotowości swojego dziecka do podjęcia nauki w szkole podstawowej, aby mogli je w osiągnięciu tej gotowości, odpowiednio do potrzeb, wspomagać;
- nauczycielom przedszkola przy opracowaniu indywidualnego programu wspomagania i korygowania rozwoju dziecka, który będzie realizowany w roku poprzedzającym rozpoczęcie nauki w szkole podstawowej;
- pracownikom poradni psychologiczno-pedagogicznej, do której zostanie skierowane dziecko w razie potrzeby pogłębionej diagnozy związanej ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi².

Od roku szkolnego 2009/2010 nauczyciele wychowania przedszkolnego będą zobowiązani do prowadzenia diagnozy gotowości szkolnej dzieci w roku poprzedzającym rozpoczęcie nauki w szkole. Nie jest to zadanie zupełnie nowe, gdyż obecnie obowiązujące przepisy nakładają na przedszkola obowiązek rozpoznawania możliwości oraz indywidualnych potrzeb dziecka³.

Nauczyciele, którzy uczestniczyli w szkoleniach zorganizowanych przez CMPPP, mogą już wykorzystywać zdobytą wiedzę i ćwiczyć umiejętności, prowadząc obserwację dzieci uczęszczających do przedszkola lub oddziału przedszkolnego w szkole podstawowej, w formie pilotażowej. Zgodnie z założeniami reformy programowej przygotowanej w MEN, w pracy każdego nauczyciela istotne jest zróżnicowanie podejścia do ucznia, dostrzeganie indywidualnego potencjału i zdolności, a także udzielanie wsparcia w przewyżczeniu trudności szkolnych czy deficytów.

Przygotowanie nauczycieli w zakresie diagnozowania gotowości do podjęcia nauki w szkole jest szczególnie ważne w kontekście wyrównywania szans edukacyjnych. Im wcześniej wykryte zostaną zagrożenia, deficyty dzieci, tym łatwiej i skuteczniej można ograniczyć ich wpływ na funkcjonowanie szkolne. Dobre przygotowanie i gotowość do podjęcia nauki w szkole będzie procentować mniejszą liczbą niepowodzeń szkolnych, dawać większą satysfakcję nauczycielom z wykonywanej pracy i sukcesów, jakie uczniowie będą osiągać.

¹ Tekst zaczerpnięty ze strony www.cmppp.edu.pl – Strona główna – Aktualności.

² Podstawa programowa wychowania przedszkolnego dla przedszkoli, oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz innych form wychowania przedszkolnego – Załącznik nr 1 do Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z 23 grudnia 2008 roku w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół – <http://bip.men.gov.pl>

³ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 stycznia 2003 roku w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U. Nr 11, poz. 114) – §2 ust. 1, pkt 2 oraz Załącznik nr 1 do Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 maja 2001 roku w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół (Dz. U. Nr 61, poz. 624, z późn. zm.) – §2 ust. 1, pkt 1, lit. a.

Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej, na zlecenie Ministerstwa Edukacji Narodowej, zrealizowało w roku 2008 wybrane zadania z Rządowego Programu „Bezpieczna i przyjazna szkoła”. Jedno z zadań dotyczyło przygotowania nauczycieli wychowania przedszkolnego do prowadzenia ukierunkowanej obserwacji dzieci pięcio i sześciolletnich pod kątem gotowości szkolnej. W projekcie „Diagnoza z zastosowaniem Skali Gotowości Szkolnej (SGS) i wspomaganie dzieci pięcioletnich do podjęcia nauki w szkole” wykorzystano materiały opracowane w ramach projektu „Badanie Gotowości Szkolnej Sześciolatek” (BGSS), finansowanego z funduszy Unii Europejskiej.

W roku 2008 CMPPP, na zlecenie MEN, we współpracy z prof. Edytą Gruszczyk-Kolczyńską, zorganizowało i przeprowadziło szkolenia dla grupy 210 liderów z całej Polski, wskazanych przez Kuratorów Oświaty. Liderzy natomiast przeprowadzili 416 szkoleń dla ponad 11 500 nauczycieli przedszkoli i szkół podstawowych w całym kraju.

Głównym celem szkoleń było zapoznanie nauczycieli ze sposobem oceny gotowości do podjęcia nauki w szkole dzieci pięcioletnich (Kryteria Gotowości Edukacyjnej Pięcioletka GE-5) i sześciolletnich (Skala Gotowości Szkolnej SGS) za pomocą ukierunkowanej obserwacji dziecka. Jest to sposób oceny gotowości do podjęcia nauki w szkole.

Dzięki temu już szereg nauczycieli zyskało odpowiednie przygotowanie do realizowania nowej podstawy programowej wychowania przedszkolnego.

Zgodnie z projektem ustawy zmieniającej ustawę o systemie oświaty, który jest obecnie przedmiotem prac Sejmu RP, obniżenie wieku obowiązku szkolnego ma nastąpić stopniowo – od września 2009 roku i będzie rozłożone na trzy lata; w tym czasie do pierwszej klasy szkół podstawowych będą trafiały dzieci z dwóch różnych roczników. Jednocześnie każde dziecko pięcioletnie zyska od roku szkolnego 2009/2010 prawo do przygotowania przedszkolnego. Należy podkreślić, że do szkół nie trafi żadne sześciolletnie dziecko, którego rodzice tego nie chcą, gdyż przez najbliższe trzy lata decyzję, czy dziecko w tym wieku trafi do szkoły, czy nie, podejmą jego rodzice. Edukacja szkolna powinna być poprzedzona odpowiednim przygotowaniem przedszkolnym. Dlatego warto zalecać rodzicom, by dzieci, które nigdy nie chodziły do przedszkola, nie rozpoczynały od razu nauki w szkole, lecz najpierw poszły do przedszkola.

Dzięki wcześniejszemu pójściu do szkoły polskie dzieci będą miały szanse porównywalne z szansami dzieci w innych krajach Unii Europejskiej. W większości krajów europejskich naukę rozpoczynają dzieci młodsze niż siedmioletnie. Jednocześnie zmiana ta ma pociągnąć za sobą upowszechnienie edukacji przedszkolnej – zakłada się, że od września 2010 roku już wszystkie pięcioletki trafią do przygotowania przedszkolnego – obecnie korzysta z przedszkoli niecałe 60% pięcioletków i jeszcze mniej trzy i czterolatek.

Obniżenie wieku obowiązku szkolnego to działanie dla dobra dzieci – umożliwiające wcześniejsze wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci oraz wcześniejsze odkrywanie ich uzdolnień, co z kolei ma pozytywny wpływ na ich rozwój intelektualny i emocjonalny. Zwiększanie szans edukacyjnych to najpierw dobra diagnoza, a następnie zindywidualizowana praca nauczycieli, zarówno z dziećmi mającymi jakieś specyficzne trudności, jak i wyróżniającymi się jakimiś szczególnymi zdolnościami, które jak najwcześniej warto rozwijać. Szkolenia prowadzone z inicjatywy MEN przez CMPPP mają pomagać nauczycielom dobrze przygotować się do tych zadań, stawianych bardziej wyraźnie przez nową podstawę programową.

Na koniec, jako jeden z liderów przeszkolonych w projekcie CMPPP, pozwolę sobie uzupełnić rozważania o gotowości szkolnej o własne przemyślenia czy też analizę poruszanego w tym artykule problemu. Z jednej strony chcę dopełnić informację w kontekście podstaw prawnych prowadzenia diagnozy kompetencji i potrzeb edukacyjnych dziecka w wieku przedszkolnym, z drugiej zaś uściślić istotę diagnozy przedszkolnej.

Pojęcie „diagnoza” ma dość szeroki zakres znaczeniowy zarówno w psychologii, jak i w pedagogice. Z reguły kojarzy się z diagnozą psychologiczno-pedagogiczną prowadzoną w poradniach psychologiczno-pedagogicznych, na podstawie której wystawiane są opinie lub orzeczenia stwierdzające specjalne lub specyficzne potrzeby edukacyjne badanego dziecka.

Dla nauczycieli edukacji przedszkolnej i szkolnej (niezależnie z jakiego etapu) pojęcie „diagnoza” nabiera szczególnego znaczenia w kontekście ich zadań pedagogicznych, mających na celu rozpoznawanie możliwości i potrzeb edukacyjnych dzieci. Tak rozumiana diagnoza prowadzona jest głównie na podstawie obserwacji dziecka w różnych sytuacjach i wydarzeniach, które składają się na jego doświadczenia kulturowe, społeczne i edukacyjne.

Analizując obowiązujące akty prawne, powołam się na jeszcze dwa, które powinny stanowić podstawę uzasadniająca prowadzenie obserwacji jako diagnozy kompetencji i potrzeb dziecka w wieku przedszkolnym.

Pierwszym rozporządzeniem, w którym znajdziemy wzmiankę odnoszącą się do zadań nauczycieli, jakimi są obserwacje diagnozujące, jest Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 maja 2001 roku w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół (z późniejszymi zmianami z dnia 8 sierpnia 2003 roku i z dnia 11 stycznia 2005 roku).

W §15, pkt 1 ust. 3 czytamy:

- *Zadaniem nauczycieli przedszkoli jest prowadzenie obserwacji pedagogicznych mających na celu poznanie i zabezpieczenie potrzeb rozwojowych dzieci oraz dokumentowanie tych obserwacji.*²

Drugim aktem prawnym, najważniejszym z punktu widzenia organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej jest Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 stycznia 2003 roku w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach. Analizując poszczególne zapisy tego rozporządzenia w kontekście zasadności prowadzenia przez nauczycieli diagnozy, należy zwrócić szczególną uwagę na §2. Czytamy w nim:

1. *Pomoc psychologiczno-pedagogiczna polega w szczególności na:*

- 1) *diagnozowaniu środowiska ucznia;*
- 2) *rozpoznawaniu możliwości oraz indywidualnych potrzeb ucznia i umożliwianiu ich zaspokojenia;*
- 3) *rozpoznawaniu przyczyn trudności w nauce i niepowodzeń szkolnych;*
- 4) *wspieraniu ucznia z wybitnymi uzdolnieniami;*
- 5) *organizowaniu różnych form pomocy psychologiczno-pedagogicznej; (...)*
- 10) *wspieraniu nauczycieli i rodziców w działaniach wyrównujących szanse edukacyjne ucznia;*
- 11) *udzielaniu nauczycielom pomocy w dostosowaniu wymagań edukacyjnych wynikających z realizowanych przez nich programów nauczania do indywidualnych potrzeb psychofizycznych i edukacyjnych ucznia, u którego stwierdzono zaburzenia i odchylenia rozwojowe lub specyficzne trudności w uczeniu się, uniemożliwiające sprostanie tym wymaganiom*³.

Trzeci dokument, najważniejszy w sytuacji obecnie projektowanych przez Ministerstwo Edukacji Narodowej zmian, to nowa podstawa programowa wychowania przedszkolnego, w której, jak już dowiedzieliśmy się z tekstu CMPPP, bardzo wiele miejsca poświęca się zagadnieniu diagnozy przedszkolnej.

Analizując zacytowane powyżej fragmenty aktów prawnych, można z powodzeniem stworzyć ABC diagnozy przedszkolnej. A zatem:

ABC diagnozy przedszkolnej

A	Organizacja	<ul style="list-style-type: none"> • wchodzi w skład zadań nauczycieli wychowania przedszkolnego • prowadzona jest od początku roku poprzedzającego naukę w klasie I • opiera się na obserwacji pedagogicznej, odpowiednio udokumentowanej
B	Rozpoznanie	<ul style="list-style-type: none"> • poznanie możliwości i potrzeb rozwojowych dzieci • wczesne rozpoznanie głębszych deficytów rozwojowych wymagających specjalistycznej diagnozy • poznanie środowiska rodzinnego w kontekście funkcji stymulującej lub opóźniającej rozwój dziecka
C	Wspieranie	<ul style="list-style-type: none"> • realizacja programu działań wspierających i korygujących rozwój dziecka • współpraca z rodzicami w kontekście ich roli we wspieraniu osiągnięć rozwojowych dziecka • organizacja różnych form pomocy psychologiczno-pedagogicznej

*Mirosława Pleskot jest nauczycielem konsultantem ds. edukacji wczesnoszkolnej, wychowania przedszkolnego i terapii pedagogicznej w Mazowieckim Samorządowym Centrum Doskonalenia Nauczycieli
Wydział w Warszawie*

*Elżbieta Nerwińska
jest dyrektorem Centrum Metodycznego Pomocy
Psychologiczno-Pedagogicznej*

² Na podstawie informacji zamieszczonej na stronie MEN z dnia 2 stycznia 2009 roku – www.men.edu.pl – link „Diagnoza przedszkolna” z 18 września 2008 roku, zmieniony 5 listopada 2008 roku (Dz. U. z 2001 r. Nr 61, poz. 624).

³ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 stycznia 2003 roku w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach.